

[JEGYZETEK]

A FÁJDALOM DALAIBÓL

Mészáros József közölte Szilágyi Domokos az Igaz Szó szerkesztőségének írt levélben talált kézirat alapján a *Játszhatnám* kötetben. A versciklus a bevezető szerint 1958-ban írt levél melléklete volt.

[A TÁVOLSÁG ACÉL-KARJA...]

Az első sorával jelölt verset a költő kedveséhez, Váradi Emeséhez írott leveléből (kelt: Kolozsvár, 1958. december 4.) ismerjük, cím nélkül.

AMI PÁROS

Az *Ami páros* című vers eddig nem szerepelt egyik gyűjteményes kötetben sem, a szöveget a Tiszatáj 1974/5. száma szerint közöljük.

AUGUSZTUSI INDULÓ

Megjelent a Napsugár című kolozsvári gyermeklap 1959. augusztusi számában.

AZ ÖRÖM DALAIBÓL

ld. *A fájdalom dalaiból*

BALLADA ÉJJEL

ld. *Három ballada nyár elején*

BALLADA REGGEL

ld. *Három ballada nyár elején*

BÁNYAVIDÉK

Az Utunk 1964. június 19-i számában útibeszámolóként, *Bányavidék* címmel jelent meg a szöveg két verssel. A *Hegyek, fák, fűvek* kisebb változtatásokkal s egy mottóval önállóan bekerült a *Szerelmek tánca* című kötetbe.

BARTÓK AMERIKÁBAN

A *Bartók Amerikában* című vers mindkét változata az eredeti kötet helyen olvasható, könyvünk koncepciójának megfelelően megtartva az eredeti kötetfelépítéseket. Mivel a *Sajtóértekezlet*-beli változat jelentősen eltér a *Szerelmek táncában* közölt korábbiól, "új" versként kezeltük (minthogy az utókor ezt a verset tartja Szilágyi Bartók-versének).

BOLTOZATOK

A Mészáros József által összeállított *Játszhatnám* című kötetben a *Boltozatok* című verset a Forrás 1990/8. számában közölte Ilia Mihálynak küldött levéllel küldött kézirat faximile kiadása alapján közli. A vers megjelent a Tiszatájban (1972/11.), változatlan formában.

CIRCUMDEDERUNT

A posztumusz *Tengerparti lakodalomba* beválogatott *Circumdederunt* vers az Utunk 1973. ápr. 20-i számában *Körülvettenek* címmel jelent meg. A vers második versszakában a költészet és a poézis szinonimák fordított sorrendben állnak a *Tengerparti lakodalomban* megjelent változathoz képest, az utolsó sora az Utunkban így szerepel: "Halál elöl ne meneküljön az, ki maghaló".

ÉN, AZKI...

A *Felezőidőben* megjelent, *ÉN, azki...* című vers még ajánlás nélkül jelent meg az Utunkban (1973. jún. 1.) és a Kortársban (1973/8.) is.

FELNÖTTEK

A "Nyelvünk sós szavakat izzad..." kezdetű vers egy Méliusz Józsefhez írt, Bukarest, 1963. július 2-án kelt levélben is szerepel, cím nélkül. A *Játszhatnám* kötetbe mint kiadatlan vers került be a kezdősort jelölve meg

címként. A *Szerelmek táncában* olvasható vers megegyezik a levélbeli változattal. A *születődzik* szóhoz tett lábjegyzete Szilágyi Domokosnak: "(ld. akaródzik), itt: születni szeretne".

HAJNALI KAKASSZÓ

A vers most olvasható először kötetben. Az Ifjúnunkás 1957/14. számában jelent meg.

HALÁL ÁRNYÉKA

A *Sajtóértekezletben* is szereplő vers 7. és 9. darabját a költő kihagyta, így ott a sorszámozás 1–7-ig tart.

HALLOM A SZÍVEM

Egy 1962. novemberi, Méliusz Józsefhez írott levélben maradt ránk, a verset a Visszavont remény alapján közöljük.

HARMINCÉVESEN

Versek 1973–76 részben olvasható *Harmincévesen* című vers a *Válogatott versek és műfordítások* (Magvető, 1979.) és a *Kényszerleszállás* kötetekben *Harmincéves korára ősz az ember* (a kezdősor szerinti) címmel jelent meg. Mi a Tiszatáj-beli megjelenés alapján (1974/8.) az "eredeti" címmel vettük fel kötetünkbe.

HÁROM BALLADA NYÁR ELEJÉN

A *Láz enciklopédiájában* olvasható *Maszek ballada* és a *Szerelmek tánca* című kötetben szereplő *Ballada éjjel* című versek a Méliusz Józsefhez 1963. május 15-én írt levélben a *Három ballada nyár elején* című trilógia 2. és 3. szakaszai. A *Ballada reggel* a trilógia 1. verse, melyet a *Játszhatnám* önállóan közöl. Könyvünkben a három egységet a *Versek 1957–63* című fejezetben együtt, nem szétválasztva közöljük. A "kétszeres újraközlést" indokolja még, hogy a *Maszek ballada* jelentősen eltér a kiadott változattól.

HÁROMSÁG

A *Háromság* című vers a költő életében csak folyóiratban jelent meg. A *Tengerparti lakodalomba* Életre címmel vették fel az első, *Reménytelenül* című részt, a középső vers a *Kényszerleszállás* kötetben olvasható magában. Itt a *Versek 1973–76* című fejezetben szerepel a Tiszatájban (1973/12.) megjelent formában.

INTER ARMA...

A vers kötetben itt szerepel először, az Ifjúnunkás című lap 1958/20. számában jelent meg.

ISTENFIÓK

A Mészáros József által összeállított *Játszhatnám* című kötetben a *Istenfiók* verset a Forrás 1990/8. számában faximilében közreadott kézirat alapján közli. A vers megjelent a Tiszatáj 1972/11-es számában, változatlan formában.

KI TILTJA MEG?

Mészáros József az Igaz Szó szerkesztőségének küldött levelezéséből előkerült versek közt említi (a *Március*, *Munka*, *Sötét betűk*, *A festő halála* című versekkel). A bevezetőből nem derül ki, hogy az 1958 és 1963 között írt levelek közül melyikhez tartozott – az évszámot így csak behatárolni tudjuk.

KIÁLLÍTÁSON

A *Sajtóértekezletben* közölt szövegből Szilágyi Domokos elhagyta az ajánlást.

KIS SZERELMES HIMNUSZOK

A *Szerelmek táncából* felvett versciklus IX., XV–XXII. darabjai nem kerültek be a *Sajtóértekezletbe*, a versek számozása I–XXIV helyett I–XVII.

MAGASAN

A *Garabonciás* kötetben olvasható *Magasan* című vers a Méliusz-levelezésben is megtalálható. A közölt szöveg csak minimálisan tér el a levélben küldött variációtól.

A IV. rész címe a levélben: *szentek szerelme*, s az utolsó bekezdése így szól (a különbségek kurzíválva): „türelmesek lettek a szentek türelmetlenek az ördögök tudják a szentek / hogy a libbenő élet több a *konzervált halhatatlanságnál* így hát / gyöngéden szerelemmel becézgetik simogatják éva *két* almáját”
a VII. rész címe: *leltár az évszakokról*, s mindössze egy szóeltérés van:
„a magányod zálogházba vidd s égesd el a *kiváltó* cédulát”

MAGYAROK

A vers a költő Méliusz Józsefhez, 1974. július 13-án írt levelében szerepel, keltezését onnan ismerjük. Szövege megegyezik az *Élnem adjatok* kötetben közölt változattal, egyetlen eltérés, hogy a negyedik sorban *kétezer* számnév áll a *másfélezer* helyett.

MÁRCIUS

ld. *Ki tiltja meg?*

MASZEK BALLADA

ld. *Három ballada nyár elején*

MESE A VADÁSZÓ KIRÁLYFIRÓL

A *Mese a vadászó királyfiról* 1966-ban jelent meg, de a vers a Méliusz-levelezés tanúsága szerint 1963. II. 5-i keltezésű. A “versezet”-nek ekkor még nincs címe, Méliusz Józsefet kéri Szilágyi Domokos, hogy ajánljon címet. A két szöveg közti eltérés minimális, főleg a központosítást érinti. A levélben nem szerepel a bevezető. Szöveg szerinti különbség mindössze két helyen található: 24. sorban a *buta* helyett *suta* áll; a galamb harmadik felszólalását követően, mikor a tündér megjelenik *csillagszemű lány* szerepel a *szép* jelző nélkül. Mi a megjelent változatot tettük fel.

MIÉRT

A vers a *Felezőidőben* jelent meg, csekély különbséggel (levetni/lerázni ill. mázsányi, mázsás) az *Álom a repülőtéren* kötetben *Pörpatvar* címen már megjelent változat ellenére.

MONDÓKA

A *Mondóka* című vers *zúfecelni* szava helyett *gondolkodni* állt, ezt azonban a cenzúra nem engedélyezte (Nagy Mária közlése). Az Utunk 1973. május 11-i számában egy harmadik változat jelent meg: a kérdéses helyen a *duhajkodni* szó szerepel.

MUNKA

ld. *Ki tiltja meg?*

N.E.K.

A Kalevala-fordító Nagy Ernő Kálmán évfolyamtársa volt Szilágyi Domokosnak. Költői játékként írtak egymásnak.

NAPOK

Az *Élnem adjatok* című kötetben *Megújulás* címmel olvasható ez a vers 1965-ös évszámmal. A vers *Napok* címmel jelent meg az Utunk 1961. november 24-i számában.

PŐRPATVAR

ld. *Miért*

PSALMUS CLI

A *Psalmus CLI* című vers eddig kötetben nem jelent meg, a Tiszatáj 1974. augusztusi száma szerint közöljük.

SÖTÉT BETŰK

ld. *Ki tiltja meg?*

SZÁMVETÉS

A *Sajtóértekezlet*be is felvett vers az előzőleg cenzúrázott plussz sorral jelent meg. (A változatokat ld. a Függelékben.)

SZEKÉR

Megjelent a Napsugár című kolozsvári gyermeklap 1958. júliusi számában.

[SZIGORÚ ÁLOM MEREVÜL...]

A vers a költő kedveséhez, Váradí Emeséhez írott levelében (kelt: Kolozsvár, 1958. december 4.) maradt ránk, cím nélkül.

SZKIZOFRÉN EURÓPA

A versciklus *Torzkép* című részét az Utunk 1973. június elsejei száma, *A birtok* című 8. részt pedig a Tiszatáj 1974/5. száma önállóan közli. Az első szövegnél nincs eltérés, *A birtok* közlésében az apró eltérések (tenyésztvilág, skizofrén) mellett a 1972. szeptember 23-a szerepel dátumként.

TEDD, HOGY SZERESSEM

A *Felezőidő* *Tedd, hogy szeressem* című verse a Tiszatájban (1974/8.) *Én csúnyácskám, én gyönyörűm* címen jelent meg, a szöveg megegyezik.

UTCÁN

Ezt a verset az Utunk közölte (1973. okt. 12.) a *Kozmopolita csujogatók* és az *A.B.F.R.A.* című versekkel együtt. Kötetben itt jelenik meg először.